

met klem werd gedeclameerd, maar de ernst en warmte en de heiligheid des Geestes werd gemist. In het onderling gesprek — de herinnering daaraan is een van de kostbaarste schatten in mijn leven — sprak men over den strijd tegen de zonde, de listen waarmee Satan Gods volk verleidt, het leven en de worsteling des geloofs, de lieflijkheid en de grootheid van Christus. De kerk stond voluit in het middelpunt van het leven. Maar dan niet de kerk als organisatie, als macht, maar de kerk waarin en waardoor God zijn volk toespreekt, bedreigt, troost, opbouwt, de kerk als gemeenschap der heiligen. Ook gaven ze zich gaarne en van harte in een waarlijk Geestelijken strijd in de wereld van de politiek en het onderwijs. De lectuur van deze mannen en vrouwen — en ze lazen veel — bestond vóór alles uit de Heilige Schrift! Ik heb er wel gekend, die lange avonden — in den lichtkring van de petroleumlamp — gebogen zaten over den Statenbijbel en met groote zorgvuldigheid „de kant” navorschten. Voorts ging hun hart uit naar praktisch-religieuze lectuur. Daaraan gaven ze verre de voorkeur boven oude en nieuwe dogmatische tractaten.

Met groote, spontane felheid reageerden deze broeders tegen Kuyper's veronderstelde-wedergeboorteleer. Deze ervoeren ze als een fatale bedreiging van het Schriftuurlijke leven des geloofs. Wie uit zoo'n theorie leefde moest komen tot valsche gerustheid. De strijd des geloofs moest in de slachtoffers van deze constructie worden verlamd. En daarom: nooit zouden ze hun kinderen als metterdaad reeds wedergeboren beschouwen om ze daarna, geleid door deze visie, als zóódanig op te voeden. Dat de kinderen Gods beloften ontvingen, dáár leefde hun hart in. En dat God die kinderen tegelijk opriep tot berouw, geloof, bekeering en ze bedreigde met de zwaarste straffen, als ze van zijn wegen afweken, dáárdóór werd hun gansche zijn en doen en spreken beheerscht. Maar de constructie van een in de harten hunner kleinen reeds tot stand gebrachte wedergeboorte, die verfoelden ze, die was voor hen gevaarlijk, dood verstandswerk.

Dezer dagen kwam mij een stuk onder oogen, waarin deze visie der afgescheidenen op bizonder duidelijke wijze aan den dag komt. Ik neem het daarom — al is het in het kader van deze artikelen feitelijk te lal — hier op. Het is te markant om het niet algemeen bekend te maken.

Op de vergadering van de Vereeniging voor Gereformeerde Schoolonderwijs, gehouden 25 Mei 1899, werd de volgende stelling besproken:

Onderwijzers aan scholen voor Gereformeerde Onderwijs hebben hun leerlingen te beschouwen, dus op te voeden en te onderwijzen als wedergeborenen.

In de discussie over deze these voerde o.a. het woord de bekende Ds Th. Bos, van Bedum. Hij sprak als volgt:

„Het komt er op aan, de bedoeling van die stelling goed te vatten. Hier moet aan een breederen grondslag worden gedacht en van uit dat oogpunt beschouwd, de vraag bezien. Er behoort verband te bestaan tusschen wedergeboorte en opvoeding. De tweefluel opvatting aangaande de wedergeboorte brengt als vanzelf tweefluel richting in de opvoeding. Er is een Doopersche en een Gereformeerde opvatting en richting; de eerste is uitsluitend particularistisch. Volgens haar is het: „Deze en die is in Sion geboren”. De Vrijmachtige doet hier en daar een greep uit het gevallen menschedom; samenhang tusschen de vrijmacht Gods en het verbond der genade kan bestaan, maar is dan toch een feit, waarmede wij kortzichtige menschen niet hebben te rekenen. Deze richting beschouwt de Christelijke school als een van God verordeneerd middel, om de kinderen door bekeering tot het Koninkrijk van Christus toe te brengen. De Gereformeerde richting gaat verder. Zij betwijfelt of weersprekt geenszins de soevereine vrijmacht Gods; evenmin de eeuwige verkiezing; maar zij houdt

daarbij vast aan de Godsopenbaring, dat de Heere verbondsgewijze handelt; dus in organisch verband. In Zijne soevereine vrijmacht wederbaart Hij de kinderen dus niet, omdat ze uit geloovige ouders zijn; maar daarentegen die kinderen, welke Hij in Zijne vrijmacht besloten heeft te wederbaren, doet Hij over het algemeen uit geloovige ouders geboren worden. Toch weer niet alle. Zij zijn niet allen Israël, die uit Israël zijn. Maar opmerkelijk is voor ieder, die oogen heeft en ziet, dat die verbondsgewijze in de bekeering van menschen, 't zij oude of jonge, niet te miskennen valt. — Dus moeten wij wel letten, of we met verbondskinderen te doen hebben. Ook in de school moet daarmede worden gerekend. Doch ook weer niet als wedergeborenen; dat is te particularistisch. Als kinderen des Verbonds. In het verbond als zóódanig liggen al de weldaden. Verbondsgewijze is een woord, breed van opvatting. Het onderwijs mag dus in geen deele zijn, als dat van heidenkinderen. In het bidden, spreken, vermanen, bestraffen moet zeer zeker met de leer des Verbonds gerekend worden; het moet er alles op ingericht zijn. De vermaning tot bekeering mag volstrekt niet achterblijven; eer behoort die aangedrongen te worden door het verschrikkelijke, om als „kind des Verbonds”, niet als „wedergeborene”, verloren te gaan. In bovenbedoelde stelling behoort daarom „wedergeborenen” door „kinderen des Verbonds” te worden vervangen”.

Na Ds Bos nam Prof. Noordzij het woord. Hij „betreude de fout, die in de meeste kringen van Bijbelsche Christenen gevonden wordt, n.l. een miskenning van het organisch verband, waarin alle menschenkinderen tot elkander staan, en van het feit, dat God uit kracht van Zijn scheppingsplan ook nadat de zonde intrad, organisch werkt. God schiep niet vele menschen, maar één, n.l. Adam. In dezen, als in den wortel, zat het geheele menschelijke geslacht; gelijk in een vrucht de kiem zit van al de vruchten, die uit haar zullen voortkomen. In Adam, die zondigde, zondigde als zóódanig zijn geheele nakomelingschap. In aansluiting aan het beeld van Adam als wortel van de gansche menscheit, zegt dan ook de Heilige Geest door den mond van Paulus: „in welken allen gezondigd hebben”. Geen individu is los van Adam. Diezelfde gedachte moet worden vastgehouden bij het Genadeverbond. In dat ééne zaad, Gen. 3:15, zat elk individueel zaad; het wordt tegelijk grondslag en scheut. Het bijzondere ontwikkelt zich uit het algemeene. De eene valt af, de andere draagt vrucht. Het Genadeverbond is dan ook geen woord, dat vergaat, of geloofend mag worden; het gaat van den Logos uit en wordt door den Logos in woorden vertolkt. In daden omgezet. Alzoo ontwikkelt zich de Gemeente in de bedeeeling van het Genadeverbond in en uit Christus. De samenhang is, vóór de deelen uitspruiten, door den Heiligen Geest, naar Gods wil, geordend en wordt daarnaar uitgewerkt. Zijne actie kan tegengewerkt worden voor zoover de Heilige Geest dit gedooft. Men kan nu wel spreken van wedergeboorte, maar aanvaarde dan ook de consequentie, „dat er individueels leden zijn, die in de geboorte blijven steken”. Durft men dit laatste niet aan, dan ook geen spreken van wedergeborenen. Men gebruikte dat woord in dezen zin liever niet; het kan gevaarlijk worden als een mes in de hand van een kind. In genoemden zin komt het o.a. voor in het dankgebed na de bediening des Heiligen Doops.

En nu wat de vraag zelve betreft. Hoe staat de onderwijzer er tegenover op de Chr. School? Ze is voor hem eene levensvraag bij het onderwijs. Deze twee punten verlieze hij nooit uit het oog: 1. Hij late de gedachte bij het kind niet toe, dat het buiten dit organisch verband zou staan, maar stelle zulks vooral ook bij vermaningen aan het kind gestadig voor oogen. 2. Hij doe telkens uitkomen dat er voor hen, die onder het Genadeverbond leven, mislukking mogelijk is; en dringe het kind op dien grond niet al den drang der liefde tot bekeering. Christus zegt: „Ik ben tot een crisis in de wereld gekomen”. Door Zijne verschijning wordt een schifting of scheiding onder de menschen veroorzaakt. Menschelijke actie kan Hem afstooten. Zoo ook met het werk van den Heiligen Geest. Diens werk kan afgestooten, wederstaan worden. Men denke aan het: Gijleden weerstaat altijd den Heiligen Geest, van Stefanus. Daarop moet den kinderen worden gewezen. Maar dewijl er nu een algemeene en een bijzondere roeping is, zoo door het Woord als door den Geest, uit kracht van het verbond der genade; en het woord „wedergeborenen” in verschillende betekenissen kan wor-

den gebruikt, — zoo zij men met dat woord uitermate voorzichtig: „kinderen des Verbonds” zou spreker liever gebruikt zien”.

Ten slotte verklaarde de vergadering het eens te zijn met de volgende stelling:

„De Christelijke onderwijzer heeft zijne leerlingen te beschouwen als kinderen, die al de beloften Gods hebben; hij legde deze waarheid ten grondslag bij hunne opvoeding en bij alle onderwijs, dat hij hun geeft”.

(Zie: J. Kuiper, Geschiedenis van het Christelijk Lager onderwijs in Nederland, p. 325 v.)

De geestelijke nakomelingschap van deze afgescheidenen — niet te verwarren met hun „vleeschelijk” nakroost! — leefde steeds in de Gereformeerde Kerken voort. Niet in de voorste linies. Niet op de hoogste plaatsen. Neen, maar in de achterste linies. Men vond ze onder de stillen in den lande. Met een andere dan platonische liefde droegen zij de Theologische Hoogeschool in hart en gebed. En zeer velen vonden in „De Wachter” hun lijforgaan.

Maar naast deze stroomingen waren er ook nog andere in de Gereformeerde Kerken. C. V.

Tweede druk Witboek

Van het bekende boek van ds H. J. Schilder wordt een tweede, en dan vermeerdeerde, druk in uitzicht gesteld. De auteur heeft op verzoek daarvan een aankondiging geschreven; eerst laat hij uitkomen dat en waarom die herdruk iets later verschijnen zal dan eerst in uitzicht gesteld was; daarna lezen we iets over de „uitbreiding”:

„Nieuwe copie moest worden verzorgd voor een „Naschrift”, waarin o.m. op enkele persreacties werd gewezen en een missive behandeld, afkomstig uit het midden der „classe Gorinchem” (syn.) met enkele aanvullende bescheiden”.

Vervolgens:

„Aan deze verklaring — die eigenlijk de bedoeling is van deze publicatie — voeg ik tegelijk iets toe, dat in ander opzicht dezelfde zaak — het boek en zijn historie — raakt. Immers diende de uitgeefster in vorenbedoelde annonce van de tweede uitgave het boek ook aan als „niet-weersproken”. Nu zou wat de synodocratische pers betreft, er vrijwel aan toe te voegen zijn: „niet besproken”. Thans evenwel zou het er den schijn van kunnen hebben, dat tenminste dit laatste ter elfder ure aan het veranderen is. Immers vangt een der meest geprononceerde bladen van die zijde, n.l. „De Strijdende Kerk” in het nummer van 30 Juli aan met een relaas (in het kader van een reeks „Zoo is het gegaan”) over het geval cand. Schilder. Nu heeft het blad zich daaraan vroeger ook al eens gewaagd, maar thans geschiedt het zoo, dat het artikel althans v e r b a n d h o u d t met de verschijning van mijn boek (zij het dat deze al weer een heelen tijd geleden geschiedde). De redacteur wil n.l. bestrijden de conclusies, die Ds J. A. Schep in zijn brochure uit de door mij gepubliceerde gegevens trok. Terwijl hij dus eerst den inhoud van mijn boek links liet liggen, raakt hij deze nu althans aan, — „nu”, d.w.z. nu hij door de analyse in een publicatie onder zijn eigen kring zich tot een contrapropaganda genoopt acht. Reeds hieruit valt af te leiden, hoe het staat met de liefde tot de waarheid en den haast in eerbiediging van de feiten. Maar aangezien nu dan toch op dezen datum een „bespreking” van den inhoud in dit zeer uitgesproken orgaan schijnt te komen (een artikel dat dit blad eerder aan mijn boek wijdde, deed alleen maar vreeselijk boos doch roerde den inhoud zelfs niet aan), is het dienstig er op te wijzen, dat dit ook nu z o o m i n a l s t e v o r e n het geval mag heeten. Integendeel blijkt het blad nog geen haar veranderd te zijn in de beoefening van zijn aloude practijken. De redacteur wekt n.l. den indruk, dat hij uit mijn boek de gegevens put, maar h a l v e r w e g e s c h a k e l t h i j, z o n d e r

Op verstrooidenreis

VI

Dien avond heb ik opnieuw tot diep in den nacht geboomd met dokter Sihombing. Vandaar dat ik niet al te frisch ontwaakte in den vroegen ochtend van den volgende dag. Maar vroeg opstaan was eisch. De terugreis van Poerwokerto naar Semarang zou per trein geschieden. Zulks ter besparing niet alleen van geld, maar ook van tijd. Bovendien zou de treinreis me in staat stellen in Pekalongan af te stappen om daar enkele broeders te bezoeken. Intusschen zag ik de reis wel met eenige spanning tegemoet. Op het baanvak Poerwokerto-Proepok-Tegal werd de trein nogal eens lastig gevallen door benden. (Op het moment dat ik dit schrijf is de treinverbinding opgeheven in verband met de voortdurende aanvallen.) Toch was het kiezen van den trein als vervoermiddel in de gegeven omstandigheden wel verantwoord. Gewoonlijk werden alleen treinen uit de richting Proepok beschoten om den aanvoer van legervoorraden te verhinderen. En voor het bezoeken van de jongens mag toch ook niet elk risico worden vermeden.

Mijn plaatsje in de tweede klas coupé aan het raam

nam ik in toen alles nog pikdonker was. De trein vertrok te laat.

Inmiddels was het begonnen te dagen. Dadelijk buiten Poerwokerto tekenen zich in de klare morgenlucht de scherpe contouren van den vulkaan de Slamaf af. Prachtig gaat de zon op over het landschap, dat door den Slamaf geheel wordt beheerscht. Ik geniet van het gezicht. Langzaam komt van zeezijde zich een wolkenluiser over den top van den vulkaan schuiven. Het is of onzichtbare handen van de andere zijde van den berg en helder witte wollen deken over den kruin heen drukken. We naderen den berg. Dit machtige brok natuurschoon is het gevaar, dat we tegemoet rijden. Niet omdat een uitbarsting te vreezen is. Maar omdat zijn hellingen uitgezochte schuilplaatsen bieden aan de troepen van Soekarno. De spoorlijn is zoo aangelegd, dat hij langs den voet van den berg gaat. Het gevaar tegemoet. Diep in me is weer die eigenaardige spanning. De berg heeft op zichzelf al iets dreigends in de donkerblauwe afteekening van zijn immense massief tegen de heldere morgenlucht. We rijden ongeveer een half uur en stijgen in zig-zag lijn tegen den voet van het gevaarte op. Plotseling gilt anerpand de stoomfluit van de locomotief als een alarmkreet door den morgenvrede. Geknars en huilend gegil van remmen. Er is iets aan de hand, dat is zonder meer aan iedereen duidelijk. De spanning is

nu leesbaar op ieders gezicht. Mijn hart slaat me in de keel. Het is de eerste keer, dat ik het gevaar vlak bij weet. Een tot stilstand gebrachte trein beteekent zonder meer een beschieting, dat is de praktijk. En de trein stopt onverbiddelijk, dat is duidelijk. Ik realiseer me even den ernst van de situatie: verlaat ik me op Gods genade? Geloof ik, dat God zijn werk hier niet loslaat en dat mijn vrouw en kinderen in zijn hand veilig zijn als ik geraakt mocht worden? Dit schiet in een oogenblik door m'n gedachten. Dan doe ik hetzelfde domme ding dat alle medepassagiers presteeren: we hangen met onze hoofden uit het raam om te zien wat er aan de hand is, en bieden onzelf zoo aan als schietschijven aan elken vijand die maar mikken kan. Maar rustig in den trein wachten zonder te weten wat er aan de hand is, geeft zoo'n machteloos gevoel. Ik wensch bovendien niet passief te blijven.

Met een laatst gehuil van remmen staat de trein stil, een twintig meter voor groote klipsteenen, die op de lijn gestapeld zijn om de trein tot ontsporing te brengen. Die toeleg is in elk geval mislukt. Maar de trein staat stil en een beschieting kan ieder oogenblik worden verwacht. Toch hebben we dan buiten de treinbewaking gerekend. Ben ik de eenige burgerpassagier van het blanke ras, de trein heeft een dertigtal militairen, die voorin den trein zijn gestationneerd in